

Маслак Л. П. Роль і місце міжкультурної комунікації у процесі формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів / Л. П. Маслак // Науковий Вісник Чернівецького університету. — 2009. — Вип. 469. — С. 105–111.

УДК 378.6: 355+378.147

Л.П. Маслак,

ст. викладач

(Житомирський військовий інститут Національного авіаційного університету)

РОЛЬ І МІСЦЕ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

У статті визначено поняття „культурологічна компетентність”, „міжкультурна комунікація”, розкрито проблему мовної підготовки та міжкультурної комунікації у процесі формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів, запропоновано підходи та умови її розвитку у вищому військовому навчальному закладі.

Процеси інтеграції світового співтовариства, зокрема у галузі військових відносин, призводять до змін у кваліфікаційних вимогах, що висувуються до фахових характеристик майбутнього офіцера. За цих умов особливого значення набувають такі якості випускника вищого військового навчального закладу, як мобільність, креативність, високий професіоналізм, здатність до налагодження ділових контактів з іноземними партнерами у процесі професійної діяльності в іншомовному середовищі.

Невід’ємною складовою професійної компетентності сучасного офіцера мають бути знання іноземної мови та вміння запроваджувати їх у практику своєї діяльності.

Нове соціальне замовлення сучасного суспільства вимагає не лише навчати іноземної мови як засобу спілкування, а й формувати багатомовну особистість, яка поєднує у собі цінності рідної та іншомовної культур і готова до міжкультурного спілкування.

Навчання міжкультурного професійного спілкування передбачає засвоєння професійних і культурологічних концептів іншомовної спільноти.

Мета нашої статті – з'ясувати сутність поняття „культурологічна компетентність”, „міжкультурна комунікація”, виявити недоліки мовної підготовки майбутніх офіцерів, запропонувати підходи та умови, за яких комунікація між культурами буде відбуватись на належному рівні.

Питанням інтеграції компонентів культури у процесі навчання іноземної мови присвячені роботи Н. Ф. Бориско, І. А. Закір'янової, В. О. Калініна, Ю. І. Пасова, В. В. Сафонові, О. Б. Тарнопольського, Г. Д. Томахіна, Н. С. Щерби, М. Flower, G. H. Hughes, M. Meyer, L. Sercu, A. R. Wright та інших.

Під **культурологічною компетентністю** розуміємо інтегровану професійно-особистісну характеристику фахівця, яка передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурної комунікації.

Показником сформованості культурологічної компетентності курсантів є уміння мобілізувати міжкультурні здібності під час певної професійної діяльності; уміння адекватно розпізнавати, осмислювати та оцінювати іншу лінгвокультуру, розуміти особливості представників іншомовної культурної спільноти в професійних ситуаціях; уміння прогнозувати можливі культурологічні перешкоди в умовах міжкультурного професійного спілкування і знаходити шляхи їх усунення; уміння мислити в порівняльному аспекті, розглядати свою країну в аспекті перетину культур та демонструвати культурну толерантність.

Важливими є типи культури відносно до професійного становлення особистості М. С. Кагана [4, с. 304]:

- культура ерудита, в якій домінує пізнавальна діяльність, накопичення знань особистістю;
- культура практика, в якій домінує перетворювальна діяльність, тобто високий ступінь володіння технікою і технологією визначає рівень культури праці;

- культура мораліста, в якій домінує ціннісно-орієнтаційна діяльність;
- культура комунікабельної людини, в якій домінує спілкування у всій сукупності проявів життєвої активності особистості.

Участь військовослужбовців у миротворчих місіях вимагає від них високого рівня професіоналізму, володіння певними вміннями та навичками, які дозволяють їм гідно представляти країну на міжнародній арені. Тому проблема навчання іншомовного спілкування майбутніх офіцерів у даний час є відображенням потреб суспільства при підготовці військового фахівця.

Участь українських військовослужбовців в урегулюванні міжнародних конфліктів зафіксувала деякі істотні недоліки в їхній підготовці та безпосередньому виконанні завдань з підтримки миру. Перш за все це недостатня мовна підготовка (слабкі знання робочих мов миротворчих місій, зокрема англійської) особового складу контингенту та українських офіцерів, що негативно впливає на ефективність їх діяльності та на імідж країни в цілому.

Потреба в ефективній комунікації особливо гостро постала під час проведення операцій з підтримання миру, де мовне непорозуміння може викликати помилки, які у найгіршому випадку можуть призвести до жертв [7].

Крім цього, багато українських військовослужбовців не знають правил поведінки миротворця, особливостей культури народів, де проходять миротворчі операції, тощо.

Проблеми виникають не лише під час спілкування, вирішення певних проблем з місцевим населенням, але й у міжособистісній взаємодії.

Специфіка професійної діяльності військовослужбовців вимагає від них готовності до ефективної міжособистісної взаємодії з підлеглими, товаришами по службі, а також громадянами у щоденному житті та екстремальних ситуаціях. Це висуває особливі вимоги до формування комунікативної компетентності майбутнього офіцера, тобто, не лише до поліпшення змісту і методики його професійної підготовки, але й до розвитку його духовної культури [5, с. 5].

Тому наступна проблема, яка виникає при підготовці миротворчого контингенту – мовна культура особистості, яка залежить від мовної свідомості, що визначається мовленнєвими здібностями та проявляється через комунікативні мовленнєві вміння [12].

Курсант, який вивчає іноземну мову і культуру, стає плюрилінгвальним та розвиває свою інтеркультуру, яка забезпечує можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби.

У культурній антропології взаємовідносини різних культур отримали назву “міжкультурна комунікація”, яку слід розглядати як сукупність різноманітних форм стосунків і спілкування між індивідами і групами, що належать до різних культур. Цей процес відбувається як у політиці, так і в міжособистісному спілкуванні людей у побуті, родині, неформальних контактах, тобто на макро- та мікрорівнях [1].

На сучасному етапі в світовій педагогіці досить актуальною є концепція полікультурної освіти, яка базується, перш за все, на визнанні полікультурності суспільства, що має різні, але взаємозалежні культурні традиції, що асоціюються з різними етнічними компонентами цього суспільства.

Визнання суспільства полікультурним вимагає переосмислення уявлень про культурну цілісність суспільства, яка передбачає відмову від спроб інтегрувати різноманітні етнічні групи, оскільки інтеграція передбачає домінування „більш сильної” культури [6].

На думку В.А.Єршова структура полікультурної освіти складається із:

- розвитку соціокультурної ідентифікації, як умови розуміння та входження в полікультурне середовище;
- оволодіння основними поняттями, що визначають різноманітність світу;
- виховання емоційно-позитивного ставлення до різноманітності культур;
- формування вмінь, що складають поведінкову культуру світу.

Ця думка є актуальною при проведенні миротворчих операцій, оскільки необхідно враховувати:

- соціокультурне оточення (етнічний та конфесійний склад населення);

- етнічні та соціально-економічні особливості регіону (причини проживання етносів, головні форми їх сільськогосподарської діяльності);
- особливості соціокультурної ситуації в регіоні, країні, світі (процеси зближення країн, етнічних та конфесійних груп, розвиток конфліктів та їх причини та ін.) [7].

Особливо у сфері освіти приділяється увага мовній підготовці, яка має сприяти формуванню сучасного світосприйняття національної свідомості кожної особистості, а також здатності до життя в дусі взаєморозуміння, миру, злагоди між народами та етнічними, національними та релігійними групами. Мова є не лише головним аспектом культури, але й виступає засобом досягнення культурних проявів. Тому сьогодні набуває актуальності соціокультурний підхід, який наголошує на вивченні мови через культуру.

На нашу думку, згідно сучасних ідей, які панують в Європі, однією із загальнокультурних цілей вищого військового навчального закладу є підготовка майбутніх офіцерів до потреб міжнародної мобільності й тіснішої співпраці у галузі освіти, науки та культури.

Робота комітету з питань культурної співпраці у галузі викладання сучасних мов при Раді Європи завдячує своєю послідовністю та злагодженістю дотриманню трьох головних принципів, а саме:

- перетворення багатого спадку різних мов та культур з перешкоди у спілкуванні на джерело взаємного збагачення та розуміння;
- володіння сучасними європейськими мовами за допомогою спілкування та взаємодії між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння і співпраці;
- викладання та вивчення сучасних мов та запровадження єдиних вимог для подальшої співпраці та координації політики [3, с. 7].

Потрібно враховувати потреби мультилінгвальної і мультикультурної Європи та розвивати здатність спілкуватись один з одним понад мовні та культурні кордони. Україна на даний момент до такого виду спілкування у сфері освіти не готова.

Щоб формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів в процесі міжкультурної комунікації було ефективним, йому необхідно володіти певними вміннями: грамотно і ясно формулювати свою думку; досягати бажаної комунікативної мети на основі мовних дій; виражати основні мовні функції (підтверджувати, заперечувати, брати під сумнів, схвалювати, погоджуватися, пропонувати); говорити продуктивно, змістовно; говорити експромтом, без попередньої підготовки .

Основу діяльності майбутнього офіцера повинні складати такі вміння :

- проєктувальні (проєктувати будь-який вид роботи);
- адапційні (застосовувати свій план в умовах військової діяльності);
- організаційні (організувати будь-який вид роботи);
- мотиваційні (мотивувати майбутніх офіцерів до військової діяльності);
- комунікативні (спілкуватися під час навчально-військової діяльності та поза нею на міжкультурному рівні);
- пізнавальні (вести дослідницьку діяльність) [8;10].

Саме ці вміння складають основу професійної культури.

Комунікативний рівень міжкультурної комунікації розширює професійне спілкування, оскільки являє собою спілкування за допомогою мови та культурних традицій, які характерні для тієї чи іншої спільноти людей.

Іноземна мова як навчальний предмет виступає інструментом полікультурного розвитку особистості, яка навчається, сприяє усвідомленню себе як культурно-історичного суб'єкту, який: сприймає історію людства і свого народу в розвитку, відчуває відповідальність за свої вчинки, за свій народ, країну, майбутнє цивілізації; усвідомлює необхідність міжкультурного співробітництва народів у вирішенні глобальних проблем людської цивілізації; визнає цивільні, культурні, мовні права людства, виступає за політичні свободи; виявляє готовність і здібність до співробітництва з іншими людьми у відродженні ідеалів гуманізму, в гармонізації відношень людини, природи й суспільства; здатний виконувати роль суб'єкта діалогу культур [11;9].

Міжкультурну комунікацію можна визначити як один із соціокультурних елементів, що входять до іншомовної компетентності і є одним із видів міжкультурних відносин. Для встановлення на належному рівні міжкультурної комунікації майбутнього офіцера з представниками інших культур, необхідно у процесі мовної підготовки: формувати миротворчі погляди; пізнавати історію, культуру, духовність рідного народу; вивчати історію, культуру, цінності народів де проходять миротворчі операції; пізнавати себе як частку нації, майбутнього фахівця з високим рівнем професіоналізму; допомагати на належному рівні розвинути комунікативні вміння та навички, які сприятимуть розв'язанню конфліктних ситуацій міжкультурного рівня.

Отже, нами визначено зміст понять „культурологічна компетентність”, „міжкультурна комунікація”, розкрито проблему мовної підготовки та міжкультурної комунікації у процесі формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів, запропоновано підходи та умови її розвитку у вищих військових навчальних закладах.

Використана література:

1. [http:// www.bigmir.net/show/dnevnik/](http://www.bigmir.net/show/dnevnik/)
2. Ершов В.А. Поликультурное образование в системе общеобразовательной подготовки учащихся средней школы.: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед наук / В.А. Ершов. – М., 2000. – 22 с.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання, доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва . – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Каган М. С. Философия культуры / Каган М. С. – СПб., 1996. – С. 304-306.
5. Капітанець С.В. Педагогічні умови стилю професійного спілкування у майбутніх офіцерів-прикордонників: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

- канд. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти"
/ С. В. Капітанець. – Хмельницький, 2001. – 20 с.
6. Ковальчук О.С. Полікультурний підхід у сучасній шкільній освіті Росії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О.С. Ковальчук. – К., 2004. – 21 с.
7. Матеріали НАТО / Режим доступу: [http:// www.nato.int/docu/review/2005/issue](http://www.nato.int/docu/review/2005/issue).
8. Пассов Е.И. Культурообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация / Е.И. Пассов // Иностранные языки. 2002. – №4. – С. 11–18.
9. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизации / В.В. Сафонова – Воронеж: Истоки, 1996. – 189 с.
10. Староконь Є.Г. Психологічні аспекти діяльності та спілкування офіцера / Є.Г. Староконь. – Житомир: ЖВІРЕ, 2002. – 304 с.
11. Царькова В.Б. Диалог культур: путь от идеи до практики / В.Б. Царькова // Копелевские чтения, 1999. – Россия и Германия: диалог культур.– Липецк, 2000. С. 30 – 35.
12. Шумовецька С.П. Формування мовної культури особистості у військовому вузі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / С. П. Шумовецька. – Хмельницький, 1999. – 20 с.

Maslak L.P. The Role of Intercultural Communication in the Process of Future officers' Cultural Competence formation

The article deals with essence of the notions „cultural competence”, „intercultural communication”. It also reveals the problem of language training and intercultural communication while future officers' cultural competence formation and suggests approaches and conditions of its development at higher educational military establishment.

